

Τα βασιλικά άλογα

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Χρυσό μετάλλιο του Κωνσταντίνου Α΄ (306-337), χρονολογία κοπής: 330. Ο θεμελιωτής της Ανατολικής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας εικονίζεται έφιππος θριαμβευτής, ενώ προπορεύεται Νίκη κρατώντας τον στέφανο της δόξας.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η παρουσίαση των προετοιμασιών που έπρεπε να γίνουν και των εφοδίων που έπρεπε να ετοιμασθούν, όταν επρόκειτο να εκστρατεύσει ο αυτοκράτορας, σε σύντομο έργο που συνέγραψε ο Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρογέννητος (913-959). Εκεί αναφέρονται, μεταξύ των άλλων, τα «βασιλικά ιππάρια» και τα «παρασυρτά», τα οποία συχνά προορίζονταν για δώρα σε ξένους ηγεμόνες. Τα βασιλικά άλογα, όταν περιέρχονταν στον αυτοκρατορικό στάβλο, έπρεπε να είναι μεταξύ πέντε και επτά ετών. Σφραγίζονταν στα καπούλια και από τις δύο πλευρές και αμέσως ευνουχίζονταν, ώστε να είναι πιο πειθαρχημένα. απαγορευόταν ρητώς να κατέχει οποιοσδήποτε άλογο με τη «βασιλικήν βούλλαν». Επιφορτισμένοι με τη φροντίδα των βασιλικών αλόγων ήταν οι «στράτορες», ενώ επικεφαλής του αυτοκρατορικών στάβλων ήταν ο «κόμης των στάβλων».

Γενικότερα, το άλογο εθεωρείτο αντάξιο του αυτοκρατορικού κύρους και, βέβαια, των στρατιωτικών ηγετών. Πολλές είναι οι παραστάσεις που εμφανίζουν τον βασιλέα έφιππο, και πλήθος οι εικόνες των στρατιωτικών αγίων ως καβαλάρηδων.

Για την εκτροφή αλόγων και άλλων υποζυγίων και τη διάθεσή τους στον στρατό αλλά και το ταχυδρομείο υπεύθυνος ήταν ο «λογοθέτης των αγελών». Εκτός όμως από τον οργανωμένο και σταθερό αυτόν τρόπο εξασφάλισης αλόγων από τα κρατικά ιπποφορβεία, υπήρχε και ο άλλος τρόπος. με τον πληθυσμό που ήταν υποχρεωμένος να προσφέρει άλογα στην υπηρεσία του ταχυδρομείου και ο οποίος αντιστοιχούσε σε ένα είδος φορολογίας. Η Εκκλησία συχνά υποχρεωνόταν να διαθέτει υποζύγια στον στρατό. Δεν ήταν πάλι σπάνιες οι περιπτώσεις που καταβάλλονταν χρήματα αντί της διάθεσης αλόγων. Ο εκάστοτε στρατηγός του Θέματος (επαρχία) ήταν επιφορτισμένος με τις ανάλογες ενέργειες, προκειμένου να συγκεντρωθεί από το θέμα του ο προβλεπόμενος αριθμός ζώων.

Παράλληλα υπήρχε η υποχρέωση, κατά τον 9ο και τον 10ο κυρίως αιώνα, να προσέρχονται οι στρατιώτες του επαρχιακού (θεματικού) στρατού με τον οπλισμό και το άλογό τους στο στράτευμα. Μάλιστα, αν ήταν βαριά οπλισμένοι, υπό ορισμένες προϋποθέσεις έπρεπε να διαθέτουν οι ίδιοι επιπλέον βοηθητικό άλογο και υπηρέτη. Οι υποχρεώσεις αυτές αποτελούσαν μεγάλο οικονομικό βάρος στον στρατιώτη αυτής της κατηγορίας, που όφειλε να εξοπλισθεί μόνος του. αν μάλιστα συνέβαινε να φονευθεί το άλογό του στη μάχη ή λόγω τραυματισμού να μην είναι σε θέση να λάβει μέρος στην εκστρατεία, ο στρατιώτης έπρεπε να φροντίσει για την αντικατάστασή του. Κάτι τέτοιο αποτελούσε μια τόσο δυσβάστακτη οικονομική επιβάρυνση, ώστε συχνά σήμαινε την οικονομική καταστροφή του υποχρέου και, επιπλέον, τη μετακίνησή του από το ιππικό στο πεζικό.

Η τιμή των αλόγων στο Βυζάντιο, όπως ταιριάζει στη σημασία για τον

άνθρωπο και την αξία που είχαν τα άλογα μέχρι ακόμη και πριν από περίπου έναν αιώνα, ήταν υψηλή. Οι πολεμικοί ίπποι κόστιζαν 15-20 χρυσά νομίσματα, όσο περίπου, σύμφωνα με υπολογισμούς, το ετήσιο κόστος διαβίωσης μιας τετραμελούς φτωχής οικογένειας στη βυζαντινή ύπαιθρο. Φυσικά, ένα άλογο για αγροτικές εργασίες -ανάλογα βέβαια με την κατάστασή του- κόστιζε πολύ λιγότερο. αντίστοιχα προς την αξία τους ήταν και τα έξοδα συντήρησής τους. Σώζεται συγκεκριμένη οδηγία, σύμφωνα με την οποία στα άλογα εργασίας και τα μουλάρια δινόταν «ταγή» κατά 1/3 μειωμένη σε σύγκριση με τα «σελλάρια».

Αρκετοί και ενδιαφέροντες είναι οι μεσαιωνικοί όροι που σχετίζονται με την ιπποσκευή. Ήδη στον 6ο αιώνα αναφέρονται σε βυζαντινή πηγή «σιδηρά πέταλα», τα οποία απαντούν αργότερα και ως «σεληναία», λόγω του σχήματος (μισοφέγγαρο) που έχουν. Γύρω στο έτος 600 εντοπίζεται σε βυζαντινό κείμενο μία από τις πρώτες μαρτυρίες για τη χρήση αναβολέα σε ευρωπαϊκό έδαφος, αναφέρεται ως σιδερένια «σκάλα». Οι σέλλες είχαν «επισέλλια», «εμπροσθοκούρβια» και «οπισθοκούρβια», που το μέγεθός τους εξαρτιόταν από τον τύπο του αλόγου, και αυτός πάλι από το βάρος του οπλισμού του καβαλάρη και τον ρόλο του στη μάχη: ο «κατάφρακτος», π.χ., χρειαζόταν υψηλές αψίδες στη σέλλα του, ώστε να στηρίζεται καλύτερα. Χαλινάρια, «καπίστρια», «λωρόσοκκα» (πέτσιννοι σάκοι), «σελλοπούγγια» (σακίδια όπου μεταφέρονταν λίγα τρόφιμα), «πέδικλα» και πτερνιστήρες, αναφέρονται συχνά στα κείμενα της εποχής. Διαθέτουμε επίσης πληροφορίες για τη θωράκιση των πολεμικών αλόγων, η οποία, ανάλογα με το στρατιωτικό σώμα στο οποίο ανήκε ο καβαλάρης, αποτελείτο από προστατευτικά στοιχεία του μετώπου, του στήθους και του τραχήλου, κατασκευασμένα από σίδηρο ή από ανθεκτικό ύφασμα. Σε παρελάσεις και άλλες επίσημες ευκαιρίες τα άλογα στολίζονταν με φάλαρα και άλλα διακοσμητικά στοιχεία, ενώ, βέβαια, τα βασιλικά άλογα διέθεταν τα αντίστοιχα κοσμήματα.

«Καβαλικεύει ο αμιράς, εις αυτόν υπαγαίνει.

Φαρίν εκαβαλίκευσεν φιτυλόν και αστεράτον•

ομπρός εις το μετώπιν του χρυσόν αστέραν είχεν,

τα τέσσερά του ονύχια αργυροτσάπωτα ήσαν,

καλιγοκάρφια ολάργυρα ήτον καλιγωμένον,

η ουρά του σμυρνωμένη ήτον, με το μαργαριτάριν.

Πρασινορόδιнос αετός 'σ την σέλαν εξοπίσω,

και ισκιάζει τας κουτάλας του εκ του ήλιου τας ακτίνας.»

Βασίλειος Διγενής Ακρίτας

Ταξιάρχης Κόλλιας

Καθηγητής του Βίου και του Πολιτισμού των Βυζαντινών

Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών

Πηγή: vizantinonistorika.blogspot.gr